

Her er det fleire interessante analyser av sosiale og religiøse liv som er verd å få med seg, ikkje minst fordi boka tek tak i eit understudert felt: religion hjå romaniar, ein marginalisert og undertrykt minoritet som *gaje* strevar med å forstå – minoritetar som, for Thurfjell, har funne ”ein Gud som verdset dei, trass i dei vanskelege situasjonane dei ofte finn seg sjølve i, i denne verda” (180).

Frisk, Liselotte og Peter Åkerbäck. *Den mediterande dalahästen: Religion på nya arenor i samtidens Sverige*. Stockholm: Dialogos, 2013 (240 s.)

Anmeldt av Margrethe Løøv

Dalarna framstilles gjerne som det erketyriske Sverige. Det er landsdelen hvor rødmalte stuer står *lagom* tett i småbygder, hvor bondekultur lever side om side med moderne servicebedrifter og hvor svensker valfarter for å feire jul og midtsommer. Dalarna blir ofte forstått som den landskapelige manifestasjonen av svenske tradisjoner, verdier og levemåter. For de som måtte være nysgjerrige på hvorfor dalahästen er valgt som tittelmotiv for denne boka, ligger nok svaret delvis her. Den ikoniske dalahästen har i mange sammenhenger blitt brukt som et symbol på Sverige, og som metafor spiller den på forestillingen om Dalarna som et slags Sverige i miniatyr. Således kan *Den mediterande dalahästen* leses som en studie av hvordan nye religiøse impulser blir møtt i dypet av den svenske folkesjelen – en idé som for øvrig uttrykkes i undertittelen *Religion på nya arenor i dagens Sverige*.

Boka springer ut av et flerårig kartleggingsprosjekt av det ”populærreligiøse miljøet” i Dalarna. Det ”populærreligiøse miljøet” er definert som et vidt spekter av ikke-institusjonalisert religiøsitet. Denne religiøsiteten kan både anta organiserte og ikke-organiserte former, men står i et visst spenningsforhold til normer og hegemoniske strukturer i elitekulturen (s. 25). Med henvisning til Jonathan Z. Smiths spatiale re-

ligionsmodell plasseres populærreligiøsiteten ”hvor som helst”; i det tenkte rommet mellom religion ”der” (den organiserte religionen) og ”her” (religion i hjemmet). Dermed sammenfaller begrepet i stor grad med det som ellers i forskningslitteraturen ofte blir kalt (ny)åndelighet, New Age eller holistisk miljø. Når forfatterne har valgt å bruke ”populærreligiøst miljø” i stedet, er det fordi de mener at de nevnte begrepene medfører store metodiske og teoretiske utfordringer, og fordi de ønsker å betone populærreligiøsitetens folkelige, ikke-hegemoniske og uoffisielle preg.

Selv om Frisk og Åkerbäck dermed lanserer et nytt begrep, er det ikke primært teoretiske forhåndsdefinisjoner de har vært ute etter å etablere med denne boka. *Den mediterande Dalahästen* er fremfor alt et empirisk bidrag til forståelsen av nyreligiøsitet i dagens Sverige. Forfatterne har gjennomført en imponerende kartlegging av nye religiøse bevegelser og foretaksliknende virksomheter som tilbyr åndelige tjenester og produkter i Dalarna. Ved å saumfare registre, oppslagstavler, messer, magasiner og nettsider har de skapt en oversikt over store deler av den nyåndelige virksomheten i regionen. Den kvantitative kartleggingen er supplert med intervjuer og deltakende observasjon. Som avgrensende faktorer for studiet av det populærreligiøse miljøet valgte Frisk og Åkerbäck ut tre hovedkriterier: det populærreligiøse miljøet var for det første definert som en folkelig form for religionsutøvelse som ikke utøves innenfor rammene av etablerte religioner – jamfør kategorien ”hvor som helst” i Smiths typologi. For det andre valgte de å fokusere på aktiviteter med en religiøs profil. For det tredje studerte de kun ”produsenter” – det vil si tilbydere av populærreligiøse varer og tjenester. Aktivitetene innenfor dette feltet ble igjen delt inn i åtte tematiske hovedgrupper (s. 58–60).

Avgrensningene bygger på en rekke klassifikasjoner, som unektelig skaper et inntrykk av overblikk og orden i møte med et sammensatt miljø. Men i praksis er dikotomier som religiøs-sekulær, offisiell-folkelig og produsent-konsument problematiske. Englekontakt brukes for å ta karrieremessige beslutninger, folkelige trender som lystenning og pilegrimsferd institusjonaliseres av forhenværende statskirker, en healer

kjøper krystaller av en annen alternativ tilbyder. Det nyåndelige miljøet preges av en stor flyt mellom ulike sosiale fora, temaer og roller. Teoretiske motsetninger veves sammen i den grad at nettopp blandingen mellom det religiøse og det sekulære, ulike roller og tradisjoner framstår som et av dets viktigste kjennetegn. Kategoriseringer er i beste fall kunstige skiller mellom det som i realiteten er en tett sammenvevd helhet. I verste fall kan de tilsløre forbindelsene som er så karakteristiske for feltet.

Et annet problem man uunngåelig støter på i en studie som denne, er hva man skal velge å fokusere på. Når nettet kastes ut over et såpass stort geografisk og tematisk område, vil man håve inn en betydelig mengde funn. Frisk og Åkerbäck har løst utfordringen ved å kvantifisere ulike typer tilbud og tema, samt å presentere nøkkelaktører på en kortfattet måte. Dette gir en god oversikt. Det er også gjort enkelte dypdykk, som for eksempel spesialstudien av mindfulness i Dalarna. Denne framstår som noe tilfeldig utvalgt. Om enn en sterk trend på det populærterapeutiske feltet, har buddhistisk-inspirert meditasjon vært gjenstand for flere akademiske studier de siste årene. Redegjørelsen for mindfulness i Dalarna er i og for seg solid, men bringer lite nytt til torgs annet enn å dokumentere lokale forhold.

Som helhet tegner *Den mediterande dalahästen* like fullt et nyansert bilde av den populærreligiøse virksomheten i Dalarna. Forfatterne viser stor vilje til kritisk refleksjon, og gjør gjennomgående leseren bevisst på problematiske sider ved prosjektet. Bokas innledende metodiske og teoretiske kapitler etterfølges av en grundig redegjørelse for forskningshistorien og Dalarnas særpreg i forhold til andre steder. Hovedvekten ligger imidlertid på det empiriske. Individuelle eksempler på terapeuter og institusjoner trekkes stadig fram for å illustrere teoretiske problemer, og danner en selvkritisk motvekt til de innledende kategoriseringene. Et eget kapittel er viet arenaer som kursgårder, coachinginstitutter, terapi-sentra og alternativmesser, og belyser på en god måte den store bevegeligheten i feltet. Det sjette kapitlet består av den nevnte spesialstudien av mindfulness, mens det sjuende ser nærmere på hvordan *Svenska kyrkan* i Dalarna har tilpasset seg en pluralistisk religiøs kontekst. Her be-

lyser igjen det empiriske materialet de uklare grensene mellom kategorier som offisiell og folkelig religiøsitet. Eksempelvis har både zenmeditasjon, hellig dans, yoga og ”retreater” blitt arrangert innenfor rammene av folkekirken i løpet av de senere årene – selv om innføringen av slike aktiviteter også har skapt kontroverser innad i kirkemiljøet.

De siste kapitlene av boka plasserer Dalarna-studien inn i en større teoretisk og internasjonal sammenheng. Kapitlene fungerer godt som generell ramme rundt fenomenene boka beskriver, og som en innføring i viktige kulturformende prosesser som globalisering, individualisme og sekularisering. Dalarna framstår på mange måter som et ganske typisk tilfelle i en nordeuropeisk kontekst. Men vi finner også originale eksempler med opphav i regionen. Den nyreligiøse bevegelsen *Siljans Måsar* er kanskje det mest oppsiktsvekkende tilfellet. Ifølge bevegelsen er innsjøen Siljan en kosmisk portal for ”lyset fra nord”, som skal spre ny innsikt og godhet i verden. Bevegelsen baserer seg på kanaliserte budskap fra en intergalaktisk gruppe av opplyste individer, nedtegnet ved automatskrift av en lokal kvinne. De mange beskrivelsene av mer gjengse fenomener som kursgårder og enkelletterapeuter utgjør videre en verdifull dokumentasjon av lokale forhold.

Den mediterande dalahästen fortjener et stort og bredt publikum. Boka framstår på alle måter som solid og oppdatert, og bidrar i høyeste grad på forskningsfronten. Samtidig tar den ingen snarveier om det som er godt kjent for eksperter på feltet. Den er skrevet i et lett språk og presenterer faglige problemer på en enkel måte. Dermed vil den egne seg godt også som innføring for den allmenne leser eller som studentlitteratur.

Til slutt en aldri så liten tilleggsbemerkning om bokas tittel: Hvorfor en mediterende dalahäst? Etter hvert blir det klart at dalahästmotivet i stor grad også symboliserer et av bokas hovedfunn. Som nevnt innledningsvis spiller tittelen på ideen om Dalarna som det erketyperiske Sverige. Men metaforbruken henspiller også på endring. Fra de senere årene finnes det flere eksempler på kreative omforminger av dalahästmotivet. Moderne dalahäster kan like gjerne komme i sjokkrosa som i klassisk falunrød kulør. Det er heller ikke gitt at dalahästen skal være nettopp en hest – eksempelvis er det blitt laget dalakameler, dalanesehorn og da-

laelefanter. Særlig ble forfatterne inspirert av den alternative kursgården *Barevaras* logo, som avbilder en dalahest i meditasjonspositur. En mediterende dalahäst symboliserer således et religiøst landskap i endring i møte med globale impulser. Samtidig viser den at nye strømninger i stor grad føres inn i lokale rammer og tradisjoner, og at det populærreligiøse miljøet i Dalarna i stor grad preges av en sammensmeltning mellom det lokale og det globale, det nye og det tradisjonelle.

Jacobsen, Knut. *Jainismen: Religion, historie og ickevold*. Oslo: Cap-pelen Damm, 2013 (128 sider).

Anmeldt av Clemens Cavallin

I och med introduktionsboken till Jainismen (2013) har professor Knut Jacobsen vid Universitetet i Bergen täckt in de största religionerna med indiskt ursprung: buddhismen (2000 Pax, svensk översättning 2002), hinduismen (2003 Pax, svensk översättning 2004) och sikhismen (2006 Høyskoleforlaget). Därmed har en oppdaterad, brett opplagd introduktion till det religiösa livet i Syd- och Sydostasien med inblickar hur dessa religioner har etablerat sig i Norden, med tonvikt på Norge, gjorts tillgänglig för nordiska studenter. Vad man skulle kunna vänta sig som ett nästa steg vore en volym som samlade dessa religioner på cirka 300 sidor, vilket skulle vara mycket användbart på kurser som vanligtvis endast har utrymme för att introducera hinduismen och buddhismen.

Jacobsens bok om jainismen är föredömlig i hur den förmår göra en religion begriplig som med sitt fokus på extrem askes och radikal ickevåldsideologi kan framstå som främmande i en nordisk kontext. Det slimmade formatet på lite över 100 sidor lämpar sig väl för en mindre religion som jainismen, som inte kan förväntas spela huvudrollen på en introduktionskurs till asiatiska religioner. Kanske är det också så att det behändiga formatet av typen *A Very Short Introduction to...* har börjat influera utformningen av kursböcker, då dagens studenter antas vara mer vana vid kortare och kärnfulla texter, än längre monografier.